

Вдовенко С. М.,
студентка 4-К-А курсу юридичного факультету
ННІЗДН НАВС

ШЛЯХИ МОДЕРНІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Прийняття Конституції України 28 червня 1996 року стало переломною подією у житті українського суспільства, яка засвідчила більш високий етап розвитку демократії, дала потужний поштовх для розбудови української державності. Конституція України стала визначальним чинником консолідації українського суспільства, забезпечення державного суверенітету, формування і розвитку інститутів державної влади, становлення громадянського суспільства. Практична реалізація положень Основного Закону показала їх важливість для нашої держави та суспільства, а також визначила Конституцію як основного гаранта незалежності та цілісності України.

Цінність Конституції України полягає в тому, що вона регулює найбільш важливі суспільні відносини, є базою розвитку українського суспільства шляхом історичного прогресу. Конституція закріпила засади, на яких ґрунтується суспільне життя в Україні і які полягають у політичній, економічній та ідеологічній багатоманітності. Крім цього вона стала основою для формування правової системи і правопорядку в державі, дала імпульс розвитку законодавства.

Досить важливим є розуміння світоглядного підґрунтя Конституції. Оскільки, лише такий Основний Закон, що більшою мірою об'єктивно відображає реалії суспільного життя може бути дієвим, може практично впорядкувати ці відносини і спрямувати їх на розвиток українського суспільства.

Основний Закон України містить положення, які відповідають досягненням вітчизняної й світової конституційної науки та практики конституційного будівництва, враховують європейські стандарти розвитку демократичної держави і стан українського суспільства, що притаманні українському конституціоналізму. Саме такої думки дійшли свого часу вітчизняні та зарубіжні експерти – спеціалісти у галузі конституційного будівництва.

Водночас практичний досвід втілення конституційних приписів у життя засвідчив наявність певних проблем. Насамперед йдеться про недосконалість гарантій та захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, неефективність системи стримувань та противаг, наявність певних неузгодженостей та прогалин. Тому настав час для переосмислення основних суспільних цінностей, для розвитку українського конституціоналізму у руслі європейської традиції. Слід вдосконалити взаємовідносини людини і держави, де на першому місці мають стояти інтереси людини. Тільки за таких умов держава дійсно служитиме людям.

Принагідно згадаємо Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року, яким було запроваджено конституційну реформу як компромісне рішення на той час. Основною проблемою стало те, що цей Закон був присвячений взаємовідносинам владного трикутника Президент – Парламент – Уряд, а поза увагою залишились інші важливі сфери суспільного життя. Крім того, зазначений Закон було прийнято з порушенням

парламентської процедури. Результатом такого підходу до конституційного реформування стало прийняття Конституційним Судом України рішення від 30 вересня 2010 року про визнання вказаного Закону неконституційним, що означало відновлення чинності Конституції України в редакції 1996 року.

На реалізацію суспільних викликів щодо потреби конституційного реформування Президентом України було видано Указ „Про Конституційну Асамблею” № 328/2012 від 17.05.2012 р., яким створено Конституційну Асамблею як спеціальний допоміжний орган при Президентові України з метою напрацювання пропозицій щодо змін до Конституції України на основі узагальнення практики реалізації Основного Закону України, з урахуванням досягнень та тенденцій розвитку сучасного конституціоналізму, забезпечення залучення в установленому порядку до такої роботи провідних учених, представників громадянського суспільства і різних політичних сил, міжнародних експертів Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанська Комісія), експертів інших міжнародних установ та організацій.

Зміни до Основного Закону мають стати результатом поглядів, мислення та бачення українського народу, його безпосередньої участі у процесі їх напрацювання. В основу таких змін мають бути покладені, зокрема такі аспекти, як поглиблення забезпечення прав та свобод людини і громадянина, вдосконалення системи державного управління та політичної системи за кращими європейськими стандартами.

Конституційна модернізація ще не стала динамічною частиною життя суспільства. Але саме час замислитися над її сутністю й поступово переходити до осмислення з наукових позицій змістовної спрямованості цього важливого політичного процесу. Що потрібно врахувати в першу чергу?

Для українського суспільства, державної влади та місцевого самоврядування, громадських об'єднань цей політичний процес пов'язаний з системними організаційно-структурними трансформаційними змінами, в розробці яких задля вдосконалення публічного управління повинні бути задіяні всі інститути державного й суспільного життя. Але як це зробити? Що має бути визначальним у досягненні мети – внесенні змін, які відповідали б інтересам суспільства, держави й людини?

Для громадян України будь-яка реформа – це соціальна дилема. Це ризик із багатьма невідомими наслідками, особливо коли йдеться про фундамент сучасного конституційного ладу в країні, коли можуть переглядатися найістотніші принципи побудови державного устрою, політичної системи, що безпосередньо зачіпає життєві інтереси.

Той, хто ініціює будь-яку реформу (а це суб'єкти публічної влади – президент, парламент, уряд), повинен насамперед передбачати чітку й зрозумілу для кожної людини відповідь на запитання: чи сприятиме реформа (модернізація) поєднанню інтересів держави, суспільства з її власними інтересами? До реформ узагалі, а надто до конституційної реформи, завжди необхідна довіра суспільства, що є першою умовою людської солідарності на шляху до успіху. Відчуженість суспільних потреб від реформи конституційного характеру може подолати тільки сама публічна влада, головню коли йдеться про легітимність, зокрема, початкової фази, а також кожного наступного етапу підготовки й проведення конституційної

модернізації. Не можна уявити, що цей шлях буде простим, адже створення такого інституту підготовки конституційної модернізації, як Конституційна Асамблея, не повинно зводитися до «одночасно формального» схвалення конституційно-текстуальних змін. Хіба буде виправданою в такому разі конституційна модернізація без довіри суспільства?

Якщо це станеться, тоді як розуміти верховенство влади народу, участь суспільства, громадянина, принаймні у вияві довіри до «нововведень» (нових принципів, положень, норм, нових категорій конституційного смислу), чи слід чекати, коли влада запропонує оцінити підготовлені зміни до тексту чинної Конституції України? А ще не виключається й постановка політиками та вченими питання про перегляд деяких розділів, тобто системне «вторгнення» в текст Конституції, зокрема щодо повноважень інститутів влади, включаючи й органи місцевого самоврядування. Ініціативи в період активного (конституційного) процесу можуть мати радикальний характер, що неминуче викличе дискусії проблемної аргументації й безплідні некомпетентні суперечки. Отже, треба заздалегідь передбачити, що для збереження Конституції України, її основного ядра – положень-принципів, аксіоматичних норм, гарантій забезпечення прав і свобод людини, фундаментальних категорій (влада народу, суверенітет, демократія тощо) нам видається правильним єдиний підхід: обмежити політичну зацікавленість переписувати Конституцію.

Багато конституційних положень потребують переосмислення, уточнення, конкретизації в системному взаємозв'язку з базовими категоріями, зокрема, повноваження суб'єктів влади в порівнянні з принципом розподілу влад, оскільки значною залишається загроза їх зіткнення та протидорства.

Підготовча робота на першому етапі потребує розробки й суто методологічних завдань, а саме важливо дати ґрунтовне пояснення, чи зберігає Конституція свій статус політико-правового документа, відтак якими мають бути правові постулати політичного спрямування, коли вони застосовуються в створенні й розвитку демократичного ладу, громадянського суспільства, правової держави, визначенні їх соціальних функцій.

Нині важливо всебічно проаналізувати можливі загрози появи сирого матеріалу та, як наслідок, виконання методологічно необґрунтованих завдань. А вони мають бути конкретними саме на першому етапі підготовки узагальноної доповіді. Якщо не звернути увагу на цей аспект діяльності Асамблеї, це значно ускладнить досягнення мети – модернізації Конституції з огляду на майбутні внесені зміни до неї як легітимного акту. Розробники проекту указу й визначення способу досягнення мети – удосконалення, конкретизації та вироблення нових смислових конструкцій у юридичному тексті Основного Закону мають подбати про його оновлення на надійній методологічній основі, але до цього вже нині важливо уточнити перше завдання, з якого починається процес підготовки майбутніх змін до Конституції України.